

Gyermekek jogai a köznevelési rendszerben

Eredetileg és eredendően a gyermek gondozása, nevelése, védelme a szülőre hárult. Az állam - a szubszidiaritás jegyében - csak akkor lépett be a szülő-gyermek viszonyba, ha a szülő nem tudta, vagy nem akarta teljesíteni kötelességeit a gyermekkel kapcsolatban, aminek következtében annak élete, neveltetése súlyos veszélybe került. Mára ez a helyzet megváltozott: az állam elkötelezte magát a család támogatására, hogy a szülő teljesíthesse kötelességeit a gyermek iránt. Különösen a második világháború után vált általánossá az, hogy a fejlett országok áttértek a szülőket leváltó gyermekvédelemről a család működtetését támogató gyermekjóléti ellátások rendszerére. (Szöllősi Gábor: Szociális és gyermekvédelmi jog. Pécs, 1998. APTE ajk Továbbképzési szekció, 230. o.) Ebben a felfogásban született meg a gyermekek jogairól szóló egyezmény. Az államok ebben arra vállaltak kötelezettséget, hogy a gyermek számára, figyelembe véve szülei, gyámja stb. jogait és kötelességeit, biztosítják a jóléthez szükséges védelmet és gondozást, s e célból meghozzák a szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedéseket (3. cikk).

A szóban forgó felfogást tükrözik a magyar Alkotmánynak a gyermeki jogokra vonatkozó rendelkezései is. Más oldalról a gyermekek jogai és ezek védelme szorosan kapcsolódik a család védelméhez, a család állami támogatásához, illetve a nőknek, mint anyáknak a védelméhez.

Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (továbbiakban: Alkotmány) 67. § (1) bekezdése rögzítette, hogy a Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családjához, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. Az Alkotmány 70/J. § alapján a Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük taníttatásáról gondoskodni.

Magyarország Alaptörvénye a XVI. cikkben rögzíti, hogy a gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A magánszférában a gondoskodás és védelem joga és kötelezettsége elsődlegesen a szülőket (vagy a gyermek más törvényes képviselőit) illeti, illetve terheli. Ezzel összefüggésben a szülők jogaként határozza meg a gyermeküknek adandó nevelés megválasztását és egyben kötelezettségükké teszi a kiskorú gyermekükről való gondoskodást, ideértve a tanköteles gyermekük taníttatását is. Mindemellett a gyermekek szülei iránti felelősségviselését is kifejezi annak előírásával, hogy a nagykorú gyermekek kötelesek gondoskodni rászoruló szüleikről.

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény az ENSZ Közgyűlésének 1386 (XIV) számú 1959-ben

dr.Hosszú Károly közoktatási jogi képzés 2012/2013. tanév 1. félév

---

elfogadott nyilatkozata óta az első átfogó jellegű, nemzetközi jogi dokumentum, amely a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmányán alapulva, a kiskorúak speciális adottságait figyelembe véve határozza meg a gyermekek jogait.

Egyes jogok vonatkozásában a gyermekek számára külön jogvédelmet biztosít és figyelembe veszi egyes csoportok, például a hátrányos helyzetű gyermekek speciális jogait és a jogaik védelméhez szükséges eszközöket.

Az egyezményben vállalt kötelezettségek teljesítéséről a részes államoknak időszaki jelentéseket kell tenniük az e területen elért haladás vizsgálatára létrehozott Gyermekek Jogainak Bizottságának.

Az egyezmény egészében egybeesik azokkal a hazai törekvésekkel, amelyek az emberi jogok fokozott tiszteletben tartására vonatkoznak, rendelkezései megfelelő jogszabályalkotási munka útján beilleszthetők a hazai jogrendszerbe.

A köztársasági elnök 140/1990. számú határozata alapján hazánk képviselője 1990. március 14-én aláírta az Egyezményt.

A megerősítésről az Országgyűlés 46/1991. (IX. 15.) OGY határozatában döntött. Ez alapján az Országgyűlés egyetértett a Gyermekek Jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény megerősítésével, és felkérte a Köztársaság elnökét a megerősítő okirat kiadására, a külügyminisztert pedig az okiratnak a letéteményeshez való eljuttatására.

A megerősítő okirat 1991. október 7-én került letétbe helyezésre az Egyesült Nemzetek Főtitkáránál, amely ellátja a letéteményesi feladatokat.

A szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19-én kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 2005. évi CXL. törvény vonatkozásában a következőket szükséges megjegyezni.

A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet keretében számos, a gyermekek védelmét szolgáló egyezmény került megalkotásra, de ezen egyezmények között kiemelkedő helyet foglal el a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, 1996. október 19-én kelt Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény), amely komplex módon szabályozza a szülői felelősséggel és a gyermekvédelmi intézkedésekkel kapcsolatos ügyekben a joghatósági, az alkalmazandó jogra vonatkozó kérdéseket és a határozatok elismerésének és végrehajtásának feltételeit, és biztosítja a határokon átnyúló ügyekben az Egyezményben részes Államok gyermekvédelmi hatóságai közötti együttműködést.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény indokolása rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság csatlakozott a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezményhez, melynek előírásait - más nemzetközi szerződéssel együtt - érvényesíteni kell az oktatási jogágban. Fontos feladata a törvénynek, hogy a jogi szabályozás eszközével garantálja a nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó gyermekek Alkotmányban szavatolt anyanyelvű oktatáshoz való jogának érvényesülését. Érdekesség, hogy a törvény indokolása szerint a szabályozás igényét támasztja az is alá, hogy az Alkotmányban garantált

dr.Hosszú Károly közoktatási jogi képzés 2012/2013. tanév 1. félév

---

tanszabadság és tanítás szabadsága nem érvényesülhet olyan közegben, amelyben az állam határozza meg teljes egészében az oktatás tartalmi követelményeit.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény célját tekintve némileg ellentétes megközelítést fogalmaz meg, megteremtve a köznevelésben az állam meghatározó szerepét. A Törvény deklarálja, hogy a cél egy olyan köznevelési rendszer megteremtése a szabályozás eszközével, amely egységes, jó minőségű, magas színvonalú oktatást biztosít minden gyermek részére annak érdekében, hogy a közjót és mások jogait tiszteletben tartó, képességeinek kiteljesítésére, képességein belül a lehető legteljesebb önálló életre, és céljainak elérésére képes embereket neveljen. Újdonsága, hogy a tanuló kötelességeinek felsorolása megelőzi a jogok felsorolását, és deklarálja a közösség jogait is.

A 2012. augusztus 31. napig hatályos, a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet szintén rendelkezett a gyermekekkel kapcsolatos jogokról és kötelezettségekről. Így például a 6/A. § (1)-(2) bekezdésekben rögzíti, hogy a gyermekekkel és a tanulókkal az egészségük és testi épségük védelmére vonatkozó előírásokat, a foglalkozásokkal együttjáró veszélyforrásokat, a tilos és az elvárható magatartásformát az óvodai nevelési év, illetőleg a szorgalmi idő megkezdésekor, valamint szükség szerint (az óvodai, tanórai, kollégiumi foglalkozás, kirándulás stb. során) életkoruknak és fejlettségi szintjüknek megfelelően ismertetni kell. Az ismertetés tényét és tartalmát dokumentálni kell. Az óvoda, iskola, kollégium házirendjében kell meghatározni azokat a védő, óvó előírásokat, amelyeket a gyermekeknek, tanulóknak az óvodában, iskolában, kollégiumban való tartózkodás során meg kell tartaniuk.

A nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendeletet hatályon kívül helyező, a nevelési-oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról szóló 20/2012. (VIII. 31.) EMMI rendelet (továbbiakban: EMMI rendelet) hatálya ugyancsak kiterjed a nevelési-oktatási intézménybe felvett gyermekekre, tanulókra, valamint a gyermekek, tanulók szüleire, törvényes képviselőire.

Az EMMI rendelet további felhatalmazást fogalmaz meg az intézmény belső szabályzatainak, dokumentumainak tartalmára vonatkozóan. Így például az EMMI rendelet 4. § (1) bekezdés a./ pontja alapján a nevelési-oktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatában (a továbbiakban: SZMSZ) kell meghatározni a működés rendjét, ezen belül a gyermekeknek, a tanulóknak, az alkalmazottaknak és a vezetőknek a nevelési-oktatási intézményben való benntartózkodásának rendjét.

Az EMMI rendelet 5. § (1) bekezdés a./ és e./ pontja alapján a nevelési-oktatási intézmény házirendjében kell szabályozni a gyermek, tanuló távolmaradásának, mulasztásának, késésének igazolására vonatkozó előírásokat, illetve a gyermekek, tanulók jutalmazásának elveit és formáit.

A gyermekek védelmére, jogaik gyakorlására a vonatkozó bírósági jogesetek is kitérnek.

Pedagógusnak a tanulókkal szemben tanúsított önértéktromboló, méltóságsértő, a nevelés jogszabályban is megfogalmazott elveivel ellentétes magatartása fegyelmi felelősségre vonás alapját képezi.

A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a fegyelmi vétség súlyának megállapítása vonatkozásában nincs jelentősége, hogy a pedagógus azt miként ítéli meg, illetve esetleg azt nem tekinti vétségnek. Ezek sértő, megalázó jellege és hatása ugyanis az érintett tanulóknál jelentkeznek. Bár szubjektív megítélés kérdése, hogy ki mit tart sérelmesnek, a felperesnek a tanulókkal szembeni szóhasználatában azonban a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint objektív mércével mérve is megengedhetetlen. Ez a fajta pedagógus magatartás önérzetromboló, méltóságsértő, a nevelés jogszabályban is megfogalmazott elveivel ellentétes, és mint ilyen, önmagában is fegyelmi felelősségre vonás alapját képezheti. BH1998. 303.

(Ugyanakkor célszerű arra is utalni, hogy a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 46.§ (6) bekezdés g./ pont alapján a tanulónak jogában áll, hogy szabadon véleményt nyilvánítson minden kérdésről, az őt nevelő és oktató pedagógus munkájáról, azonban ezt az emberi méltóság tiszteletben tartásával kell megtennie. Az önérzetromboló, méltóságsértő, a nevelés jogszabályban is megfogalmazott elveivel ellentétes magatartás tehát tiltott mind a pedagógus, mind a tanulók részéről.)

A tanulók jogaival, illetve a pedagógusok valós, vagy vélt sérelmeivel természetesen az oktatási jogok biztosának hivatala is számos esetben foglalkozik.